

Geografia de la ciutat contemporània

Codi: 100081

Crèdits: 6

Titulació	Típus	Curs	Semestre
2502758 Humanitats	OT	3	2
2502758 Humanitats	OT	4	2

Professor/a de contacte

Nom: Abel Albet Mas

Correu electrònic: abel.albet@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

Es requereix el compromís d'assistir de manera regular a les sessions presencials de classe i de participar-hi activament. En cas que les circumstàncies obliguin a virtualitzar una part o la totalitat de l'assignatura, es requerirà el compromís de seguir de manera habitual les sessions de classe i de participar-hi activament a través dels canals telemàtics que s'indiquin.

Per poder seguir l'assignatura és molt recomanable poder llegir textos en català, castellà, anglès, francès i italià.

Objectius

Proposta acadèmica, científica, política i ètica:

L'assignatura constitueix una introducció a l'estudi de la ciutat contemporània com a centre neuràlgic de les dinàmiques polítiques, econòmiques, socials i culturals de la societat actual, cada vegada més urbanitzada. Des de la visió de les ciències socials i humanes, s'exposa el procés mundial d'urbanització i les problemàtiques que planteja. Es ressalten els moments més significatius en la història recent de les transformacions urbanes amb l'explicació de casos concrets, amb particular atenció al cas de Barcelona. S'analitzen les diferents concepcions de la ciutat en el pensament social i les principals tendències de l'urbanisme a Europa i Nordamèrica. S'aborda la relació entre ciutat i cultura des de diversos àmbits: la nova realitat social multicultural, el paper de la cultura en la requalificació urbana i la relació entre ciutat, literatura i cinema.

Es busca aprendre a:

- llegir els canvis que s'estan produint en la ciutat, entesa com a una realitat heretada en constant procés de construcció;

- entendre la ciutat com el resultat de l'actuació de diferents agents socials, cadascun d'ells seguint diferents interessos polítics, socials i econòmics, enmarcats en contextos culturals canviants segons les dinàmiques de cada moment històric;

- interpretar les diverses dimensions de la realitat urbana en el nou escenari de la globalització, que potencia el paper de les ciutats com a gestores de l'economia mundial a la vegada que accentua les seves problemàtiques socials i culturals internes;
- construir una mirada crítica sobre el fet urbà, entesa com: un compromís ètic i un posicionament polític davant les injustícies, desequilibris i desigualtats que es donen a la ciutat contemporània; una implicació social en la transformació de la ciutat, en tant que ciutadans i en tant que científics; una capacitat de generar un discurs crític i propi davant la realitat urbana, i davant els discursos externs i dominants.
- referir aquest bagatge conceptual i pràctic a la realitat urbana més immediata, és a dir, la Barcelona metropolitana.

Competències

Humanitats

- Interpretar la diversitat social i cultural.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.

Resultats d'aprenentatge

1. Descriure les principals característiques de la ciutat contemporània en general i de les regions metropolitanes en especial.
2. Descriure les principals problemàtiques econòmiques, socials i culturals del món.
3. Descriure les relacions espacials, a diferents escales territorials, de la diversitat física, econòmica, social i cultural dels territoris
4. Resumir característiques d'un text escrit en funció dels propòsits comunicatius.

Continguts

Programa (molt) orientatiu

Estructura i configuració de l'espai urbà

· La ciutat: una reflexió sobre el fenomen urbà contemporani. La ciutat en el pensament social. La ciutat, producte social. Els agents socials urbans. L'acceleració urbana del món contemporani

La ciutat del segle XIX: reforma social i orígens de l'urbanisme modern

· Europa: industrialització i urbanització; l'emergència de les grans ciutats. La qüestió social urbana i els orígens de l'urbanisme modern. Utopies urbanes. La ciutat jardí. Ciutat i modernitat. Ciutat i literatura

La ciutat del segle XX: entre el suburbi i el ghetto

· De la ciutat-fàbrica a la metròpoli terciària. Les transformacions urbanes a Europa. El moviment racionalista i la urbanística reformista. L'experiència nordamericana: la creació de la ciutat suburbana. Ciutat i cinema

La ciutat postmoderna: cultura, representació, diferència

· La revolució informacional i el capitalisme tardà: el renovat protagonisme de les ciutats i la seva lògica productiva i locacional. Globalització i formació d'un sistema mundial de ciutats. Ciutats grans, grans ciutats, ciutats globals. La creixent complexitat de l'espai urbà postindustrial: de la ciutat compacta a la urbanització

dispersa. La cultura urbanística actual i les polítiques de renovació urbana. Arquitectura i forma urbana. Ciutat i especulació immobiliària. Competència i competitivitat entre ciutats. La ciutat als països dits "subdesenvolupats". Ciutat i música.

Els escenaris de la ciutat contemporània

· La polarització social urbana. La ciutat dual. Els espais de la ciutat dual: àrees de sobrecentralitat; perifèries degradades; ghettos ètnics; gentrificació elitista; comunitats tancades. La ciutat espectacle: oci, cultura, consum. Ciutats en venda, màrketing urbà (museus, turisme, centres comercials). La ciutat hiperreal; la ciutat disneyficada; la ciutat tematisada. La memòria de la ciutat. La ciutat sostenible: la crisi ambiental. Espai públic i ciutadania. Híbridesa i multiculturalisme. La ciutat rebel. Ciutat i graffiti

Pràctiques de construcció i de destrucció, d'ús i de resistència a la ciutat neoliberal

· Comunitat i convivència: les relacions socials a la ciutat. Els espais de la diferència, de la divisió i de l'exclusió. Les polítiques a/de l'espai urbà. Capital i cultura: gentrificant la ciutat. Relats urbans: la identitat i la subjectivitat a la ciutat; integració social urbana. Construïnt els territoris urbans: cultures urbanes i estratègies espacials. Habitatge i especulació. Moviments socials urbans: ciutadania i participació. Ús i resistència als/dels espais públics de la ciutat neoliberal. Infraestructures, transports, mobilitat. Planificació urbanística, plans estratègics, projectes urbans

Barcelona

El programa definitiu i efectivament vàlid de l'assignatura es repartirà durant la primera sessió de classe del curs.

Metodologia

Estructura del curs

Les classes són "teòriques" (exposició per part del professor) i "pràctiques" (lectures, visualització de pel·lícules, debats en fòrum, realització de pràctiques, etc.).

Al Moodle de la UAB s'hi localitza documentació i informació imprescindible per al desenvolupament de l'assignatura, tant pel que fa als aspectes organitzatius de l'assignatura com en relació als continguts temàtics de la mateixa. És important que hi tingueu accés sovint.

Eventuals estratègies d'ensenyament-aprenentatge desenvolupades pel professor:

- docència en classes magistrals;
- organització de les sessions de fòrum i debat;
- impartició de sessions de pràctiques;
- proposta i guiatge en lectures obligatòries;
- tutories dels treballs;
- desenvolupament de casos;
- eventualment, participació de conferencians externs;
- eventualment, sortides de camp i visites a exposicions;

Activitats que, previsiblement, realitzaran els/les alumnes:

- assistència ineludible a les sessions de classe;

- participació necessària en les sessions de fòrum i debat;
- participació necessària en les sessions de pràctiques;
- assistència a les eventuais sortides de camp i les visites a exposicions;
- desenvolupament d'un assaig breu (escrit, individual, tutoritzat pel professor) sobre una temàtica urbana;
- preparació i presentació pública (oral, en grup, tutoritzat pel professor) d'un fòrum de debat sobre una temàtica urbana;
- realització d'una prova escrita i/o oral.

En cas que les circumstàncies obliguin a virtualitzar una part o la totalitat de l'assignatura, s'intentarà adequar aquesta estructura de curs a les possibilitats que permetin els canals telemàtics.

Segons les directrius de la Facultat de Filosofia i Lletres «es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert, per a la compleció per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura».

Per imposició, la guia docent d'aquesta assignatura inclou la fórmula d'esmentar unes "competències", "hores", "activitats formatives" i "resultats d'aprenentatge", tot i que no s'adiu amb els criteris del professor.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, per a la complementació per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura/mòdul.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes teòriques	50	2	
Tipus: Supervisades			
Classes pràctiques	10	0,4	
Tipus: Autònomes			
Activitats autònomes	40	1,6	

Avaluació

Avaluació i recuperació

Avaluació de les classes teòriques:

- *Assaig creatiu breu d'iniciació a la recerca.* Treball escrit individual. [L'avaluació valorarà l'expressió adequada, la coherència en el desenvolupament, el maneig de bibliografia, l'originalitat, etc.].

- *Prova individual.* [L'avaluació valorarà l'assimilació de coneixements, la capacitat d'anàlisi, de síntesi i d'interpretació].

Avaluació de les classes pràctiques:

- *Fòrum de debat temàtic a partir de les lectures proposades.* Treball col·lectiu (oral i escrit) dirigit per dos/dues o tres ponents seguint el calendari establert en la primera sessió de classe. Un cop presentada la seva

ponència, els/les ponents tindran una setmana per entregar-la en format escrit o gràfic (improrrogable). [L'avaluació valorarà la preparació -incloent tutories amb el professor-, la realització i la presentació oral -en grup- del fòrum de debat, l'expressió oral correcta i adequada, el maneig de bibliografia, la feina en equip, la presentació gràfica dels resultats].

- Resum escrit de cadascuna de les lectures obligatòries i participació a classe. Treball individual. Cal entregar un mínim de resums. [L'avaluació valorarà la capacitat de síntesi i de captació-abstracció de les idees principals; es valorarà, de manera especial, la presència, l'actitud, la participació i les aportacions en els debats de classe fets a partir de les lectures].

- *Participació a classe.*

En cas que les proves no es puguin fer presencialment s'adaptarà el seu format (mantenint-ne la ponderació) a les possibilitats que ofereixen les eines virtuals de la UAB. Els deures, activitats i participació a classe es realitzaran a través de fòrums, wikis i/o discussions d'exercicis a través de Teams, etc. El professor o professora vetllarà perquè l'estudiant hi pugui accedir o li oferirà mitjans alternatius, que estiguin al seu abast.

En el moment de realització de cada activitat avaluativa, el professor informará l'alumnat del procediment i data de revisió de les qualificacions.

Per poder ser avaluat/da cal haver entregat-presentat totes les parts avaluables, assistir a un mínim del 75% de les sessions de classe i haver participat activament en les sessions de fòrum-debat. La no presentació d'alguna de les parts avaluables comportarà un «No avaluable» com nota final. Per tal d'aprovar cal obtenir un mínim de 3,5 punts en cada part avaluable. Per poder recuperar alguna part suspesa cal haver-se presentat a totes les parts avaluables. Només són recuperables l'assaig creatiu i la prova individual. En la recuperació la nota màxima global serà un 5. La recuperació no servirà, en cap cas, per «millorar nota».

Segons la normativa de la Facultat de Filosofia i Lletres i de la UAB, «la còpia o plagi de material, tant en el cas de treballs com en el cas dels exàmens, constitueixen un delictes que serà sancionat amb un zero a l'activitat. Es considera "còpia" la reproducció, total o parcial, del treball d'un/a altre/a company/a. "Plagi" és el fet de presentar com a propi tot o part d'un text d'un/a autor/a, sense citar les fonts». Aquells actes d'avaluació en què hi hagi hagut irregularitats (còpia, plagi) no seran recuperables.

En cas que l'estudiant realitzi qualsevol irregularitat que pugui conduir a una variació significativa de la qualificació d'un acte d'avaluació, es qualificarà amb 0 aquest acte d'avaluació, amb independència del procés disciplinari que s'hi pugui instruir. En cas que es produeixin diverses irregularitats en els actes d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0.

Els criteris d'avaluació definitius i efectivament vàlids es donaran a conèixer durant la primera sessió de classe del curs.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Assaig creatiu breu d'iniciació a la recerca	25%	20	0,8	2
Fòrum de debat a partir de les lectures proposades	25%	5	0,2	1, 3
Prova individual	25%	5	0,2	1
Resum escrit de cadascuna de les lectures proposades i participació a classe	25%	20	0,8	1, 4

Bibliografia

Bibliografia bàsica:

- ADAM, Matthieu, Emeline COMBY (eds.) (2020). *Le Capital dans la cité. Une encyclopédie de la ville*. París: Éditions Amsterdam.
- ALBET, Abel, Núria BENACH (eds.) (2018). *Gentrification as a global strategy. Neil Smith and beyond*. Londres: Routledge.
- ÁLVAREZ, Alberto (2020). *Representació, ciutat, interacció*. Barcelona: Laertes.
- AMORÓS, Miquel (2022). *Post Babilonia. La condició metropolitana contra el derecho al territorio*. Barcelona: Virus.
- ANDRÉS, Sergio (2021). *La España en la que nunca pasa nada. Periferias, territorios intermedios y ciudades medias y pequeñas*. Madrid: Akal.
- ANTONIAZZI, Sara (2021). *Barcelona en pantalla. Una ciudad en el cine*. Madrid: Catarata.
- BAILEY, Gino, Felipe ESPINOSA (2022). *La ciudad de los lugares posibles*. Badalona: Hermenauta.
- BEAUREGARD, Robert A. (2020). *Advanced Introduction to Planning Theory*. Cheltenham: Edward Elgar.
- BENACH, Núria (ed.) (2017). *William Bunge. Las expediciones geográficas urbanas*. Barcelona: Icaria.
- BENACH, Núria, Abel ALBET (eds.) (2019). *David Harvey. La lógica geográfica del capitalismo*. Barcelona: Icaria.
- BOOKCHIN, Murray (1978). *Los límites de la ciudad*. Madrid: Blume [t.o.: *The limits of the city*, Londres: Harper & Row, 1974].
- BORJA, Jordi (2003). *La ciudad conquistada*. Madrid: Alianza.
- BORJA, Jordi, Fernando CARRIÓN, Marcelo CORTI (eds.) (2017). *Ciudades resistentes, ciudades posibles*. Barcelona: Editorial UOC.
- BROSSAT, Ian (2019). *Airbnb. La ciudad uberizada*. Iruña: Katakarak.
- BROTONS, Ròmul (2018). *La ciutat moderna. Barcelona 1921-1930*. Barcelona: Albertí Editor.
- CAMPILLO, Antonio (2019). *Un lugar en el mundo. La justicia espacial y el derecho a la ciudad*. Madrid: Catarata.
- CHINCHILLA, Izaskun (2020). *La ciudad de los cuidados*. Madrid: Catarata.
- Colectivo 5W (2019). *5W Crónicas de larga distancia. Vol. 4: Habitantes. Como vivimos en ciudades, ríos, guerras, cárceles e incluso bajo tierra*. www.revista5W.com
- DAVIES, Dominc (2020). *Urban Comics. Infrastructure and the Global City in Contemporary Graphic Narratives*. Londres: Routledge.
- DÍEZ, Enrique, Juan R. RODRÍGUEZ (2018). *La «polis» secuestrada. Propuestas para una ciudad educadora*. Somonte-Gijón: Trea.
- DIONI, Jorge (2021). *La España de las piscinas. Cómo el urbanismo neoliberal ha conquistado España y transformado su mapa político*. Madrid: Arpa.
- DONAT, Carles, Sergio PORCEL, Ricard GOMÀ (eds.) (2018). «Gentrificació i dret a la ciutat», *Papers IERMB*, 60 [monogràfic].
- El Atlas de las Metrópolis*. València: Fundación Mondiplo, 2014.

- ENGELS, Friedrich [2018]. *Contribución al problema de la vivienda* (precedido de *Las grandes ciudades*). Madrid: Ediciones Libros Corrientes.
- ESTEBAN, Juli (2018). *Urbanismo. Una inmersión rápida*. Barcelona: Tibidabo Ediciones.
- FRASER, Benjamin (ed.) (2017). *Marxism and Urban Culture*. Rowman & Littlefield.
- GARCÍA, Sergio (et alii) (2021). *Metropole. Seguridad y policía en la ciudad neoliberal*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- GARCÍA HERRERA, Luz Marina, Fernando SABATÉ BEL (eds.) (2015). *Neil Smith. Gentrificación urbana y desarrollo desigual*. Barcelona: Icaria.
- GARCÍA VÁZQUEZ, Carlos (2004). *Ciudad hojaldré. Visiones urbanas del siglo XXI*. Barcelona: Gustavo Gili.
- GARCÍA VÁZQUEZ, Carlos (2016). *Teorías e historia de la ciudad contemporánea*. Barcelona: Gustavo Gili.
- GUIRONNET, Antoine (2022). *Au marché des métropoles. Enquête sur le pouvoir urbain de la finance*. Ronchin: Éditions Les Étaques.
- HALL, Peter, Collin WARD (2014 2a ed.). *Sociable Cities. The 21st-Century Reinvention of the Garden City*. Londres: Routledge.
- HAMNETT, Chris (2021). *Advanced Introduction to Gentrification*. Cheltenham: Edward Elgar.
- HARVEY, David (2013). *Ciudades rebeldes. Del derecho de la ciudad a la revolución urbana*. Madrid: Akal [t.o.: *Rebel Cities*. Londres: Verso, 2012].
- HUBBARD, Phil (2006). *City*. Londres: Routledge.
- HURÉ, Maxime (2019). *Les mobilités partagées. Régulation politique et capitalisme urbain*. París: Éditions de la Sorbonne.
- ILLAS, Edgar (2019). *Pensar Barcelona. Ideologies d'una ciutat global*. Muntanyola: Apostroph [t.o.: *Thinking Barcelona. Ideologies of a global city*. Liverpool: Liverpool University Press, 2012].
- JACOBS, Jane (2011). *Muerte y vida de las grandes ciudades*. Madrid: Capitán Swing [t.o.: *The death and life of great American cities*. Nova York: Random House, 1961].
- JAPPE, Anselm (2021). *Hormigón. Arma de construcción masiva del capitalismo*. Logronyo: Pepitas de Calabaza.
- KERN, Leslie (2021). *Ciudad feminista. La lucha por el espacio en un mundo diseñado por hombres*. Barcelona: Bellaterra [t.o.: *Feminist City. Claiming Space in a Man-Made World*. Londres: Verso, 2020].
- KLINENBERG, Eric (2021). *Palacios del pueblo: políticas para una sociedad más igualitaria*. Madrid: Capitán Swing.
- LEFEBVRE, Henri (2022). *La revolución urbana*. Madrid: Alianza Editorial [t.o.: *La révolution urbaine*. París: Gallimard, 1970].
- LEFEBVRE, Henri (2017). *El derecho a la ciudad*. Madrid: Capitán Swing [t.o.: *Le droit à la ville*. París: Anthropos, 1968].
- MARTÍNEZ, Lurdes (2020). *Saqueadores de espuma. La ciudad y sus grietas*. Alacant: Ediciones del Salmón.
- MAYER, Margit, Catharina THÖRN, Håkan THÖRN (eds.) (2016). *Urban uprisings. Challenging neoliberal urbanism in Europe*. Londres: Palgrave.

MÉNDEZ DE ANDÉS, Ana, David HAMOU, Marco APARICIO (eds.) (2020). *Códigos comunes urbanos. Herramientas para el devenir-común de las ciudades*. Barcelona: Icaria.

MERINO, Andreu (2021). *La ciutat sense veïns: víctimes i botxins a la Barcelona de l'especulació immobiliària*. Barcelona: Saldonar.

MERRIFIELD, Andy (2002). *Metromarxism. A Marxist tale of the city*. Nova York: Routledge.

MERRIFIELD, Andy (2018). *What we talk about when we talk about cities (and love)*. Nova York: OR Books.

MERRIFIELD, Andy (2019). *La nueva cuestión urbana*. Iruñea: Katakarak [t.o.: *The new urban question*. Londres: Pluto Press, 2014].

MONTANER, Josep Maria, Zaida MUXÍ (2011). *Arquitectura y política. Ensayos para mundos alternativos*. Barcelona: Gustavo Gili.

MORENO, Carlos (2020). *Droit de cité. De la "ville-monde" à la "ville du quart d'heure"*. París: Éditions de l'Observatoire.

NAREDO, José Manuel (2022). *La crítica agotada. Claves para el cambio de civilización*. Madrid: Siglo XXI.

Observatorio Metropolitano de Madrid (ed.) (2015). *El mercado contra la ciudad. Globalización, gentrificación y políticas urbanas*. Madrid: Traficantesde Sueños.

OKULICZ-KOZARYN, Adam (2020). *Happiness and Place: Why Life Is Better Outside of the City*. Cham:Springer.

OTERO, Luis Enrique, Rubén PALLOL (2017). *La sociedad urbana en España, 1900-1936. Redes impulsoras de la modernidad*. Madrid: Catarata.

Paisaje Transversal (2021). *Escuchar y transformar la ciudad. Urbanismo colaborativo y participación ciudadana*. Madrid: Catarata.

PARKER, Simon (2004). *Urban theory and the urban experience. Encountering the city*. Londres: Routledge.

PARSON, Sean (2019). *Cooking up a revolution. Food not bombs, homes not jails, and resistance to gentrification*. Manchester: Manchester University Press.

PIZZA, Antonio (ed.) (2022). *La ciudad en el cine*. Madrid: Ediciones Asimétricas.

RUGGERI, Charlotte (coord.) (2020). *Atlas des villes mondiales. À quoi ressembleront les villes de demain?* París: Autrement.

SAUDA, Eric, Ginette WESSEL, Alireza KARDUNI (2022). *Social Media and the Contemporary City*. Londres: Routledge.

SEABROOK, Jeremy (2008). *Ciutats*. Barcelona: Intermón Oxfam [t.o.: *Cities*. Londres: Pluto Press, 2007]

SECCHI, Bernardo (2015). *La ciudad de los ricos y la ciudad de los pobres*. Madrid: Los Libros de la Catarata [t.o.: *La città dei ricchi e la città dei poveri*. Bari: Laterza, 2013].

SENDRA, Pablo, Richard SENNETT (2021). *Diseñar el desorden. Experimentos y disrupciones en la ciudad*. Madrid: Alianza [t.o.: *Designing Disorder: Experiments and Disruptions in the City*. Londres: Verso, 2020].

SENNETT, Richard (2019). *Construir i habitar. Ètica per a la ciutat*. Barcelona: Arcàdia [t.o.: *Building and Dwelling. Ethics for the City*. Londres: Allen Lane, 2018].

SEVILLA, Álvaro (ed.) (2017). *Neil Brenner. Teoría urbana crítica y políticas de escala*. Barcelona: Icaria.

SMITH, Neil (1996). *La nueva frontera urbana. Ciudad revanchista y gentrificación*. Madrid: Traficantes de Sueños [t.o.: *The new urban frontier. Gentrification and the revanchist city*. Londres: Routledge, 1996].

SOJA, Edward (2008). *Postmetrópolis. Estudios críticos sobre las ciudades y las regiones*. Madrid: Traficantes de Sueños [t.o.: *Postmetropolis. Critical studies of cities and regions*. Oxford: Blackwell, 2000].

SORANDO, Daniel, Álvaro ARDURA (2016). *First we take Manhattan. La destrucción creativa de las ciudades*. Madrid: Los Libros de la Catarata.

STAVRIDES, Stavros (2016). *Hacia la ciudad de umbrales*. Madrid: Akal [t.o.: *Towards the city of thresholds*. Trento: professionaldreamers, 2010].

STEIN, Samuel (2019). *Capital City: Gentrification and the Real Estate State*. Londres: Verso.

SUDJIC, Deyan (2017). *El lenguaje de las ciudades*. Barcelona: Ariel [t.o.: *The language of cities*. Londres: Allen Lane, 2016].

THERBORN, Göran (2020). *Las ciudades del poder. Lo urbano, lo nacional, lo popular y lo global*. Madrid: Traficantes de Sueños [t.o.: *Cities of Power: The Urban, the National, the Popular, the Global*. Londres: Verso, 2017].

TONKIS, Fran (2005). *Space, the city and social theory. Social relations and urban forms*. Cambridge: Polity Press.

VÁZQUEZ MONTALBÁN, Manuel (1998). *La literatura en la construcción de la ciudad democrática*. Barcelona: Crítica.

VOLLMER, Lisa (2019). *Estrategias contra la gentrificación. Por una ciudad desde abajo*. Iruñea: Katakarak [t.o.: *Strategien gegen Gentrifizierung*. Stuttgart: Schmetterling Verlag, 2018].

Worldwatch Institute (2016). *La situación del mundo 2016. Ciudades sostenibles. Del sueño a la acción*. Barcelona: Icaria.

CALVINO, Italo (1972). *Le città invisibili*. Torí: Einaudi [trad. cat. *Les ciutats invisibles*. Barcelona: Empúries, 1985].

La bibliografía definitiva i efectivament vàlida es donarà a conèixer durant la primera sessió de classe del curs.

Per a cada tema del programa el professor facilitarà una bibliografia específica.

Programari

Processador de textos (MS Word), power-point i accés a Internet.